

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Analýza výzkumného potenciálu sítí

(Analýza připravenosti institucionální sítě pro vstup do jednotného systému vědy a výzkumu)

Substituční léčba

V rámci projektu NETAD bylo realizováno 6 analýz připravenosti adiktologických sítí pro vstup do jednotného systému vědy a výzkumu. Bylo využito dat z výzkumného šetření z roku 2012, analyzována byla data z webových stránek a výročních zpráv jednotlivých sítí a zařízení, na tvorbě se podílel i partner v projektu NETAD Sdružení Podané ruce o.s.. Výsledkem jsou analýzy výzkumného potenciálu pro 6 sítí z celkového počtu 9 standardizovaných adiktologických služeb: terénní programy, kontaktní a poradenské služby, krátkodobou a střednědobou ústavní léčbu, rezidenční léčbu v terapeutických komunitách, substituční léčbu a doléčovací programy (služby ná-

sledné péče). Analýzy sledují jednotnou strukturu a budou postupně představovány v časopisu Adiktologie. Analýzy přinášejí informace, zda a jak jsou tyto instituce připraveny pro vstup do jednotného systému vědy a výzkumu. Jaké jsou mezi institucemi rozdíly v rámci dané sítě a naopak, co je spojuje z hlediska možností propojenosti do větších budoucích projektů. Jedná se o popisy, jak jsou tyto instituce nastaveny, jak a prostřednictvím koho komunikují, jak jsou pro vědu disponovány a v čem lze očekávat problémy. V následujícím textu bude představena první z nich - analýza připravenosti sítě substituční léčby pro vstup do jednotného systému vědy a výzkumu.

Tabulka 1

Poskytovatelé substituční léčby (SAS 2012)

	Počet zařízení	Statut zařízení		Počet lůžek (ot. 7a)	Denní kapacita (počet klientů) v ambulancích (ot. 7b)	Lůžková kapacita chráněných bydlení (ot. 7b)
		Zdravotní	sociální			
Hlavní město Praha	1	1	0	0	70	0
Jihočeský kraj	1	1	1	0	25	0
Jihomoravský kraj	2	2	1	0	80	0
Karlovarský kraj	0	0	0	0	0	0
Kraj Vysočina	0	0	0	0	0	0
Královéhradecký kraj	1	1	0	0	12	0
Liberecký kraj	0	0	0	0	0	0
Moravskoslezský kraj	0	0	0	0	0	0
Olomoucký kraj	0	0	0	0	0	0
Pardubický kraj	0	0	0	0	0	0
Plzeňský kraj	1	1	1	0	40	0
Středočeský kraj	0	0	0	0	0	0
Ústecký kraj	0	0	0	0	0	0
Zlínský kraj	0	0	0	0	0	0
Celkem	6	6	3	0	227	0

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Východím zdrojem dat pro analýzu výzkumného potenciálu sítě substituční léčby pro uživatele návykových látek bylo Sčítání adiktologických služeb 2012 (SAS 2012), které ve spolupráci s Klinikou adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze realizovaly Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS) a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS). Dotazníkového průzkumu mezi poskytovateli adiktologických služeb v ČR, který probíhal v období od června do srpna 2012 prostřednictvím internetového formuláře, se zúčastnilo 255 subjektů. Sčítání kapacit jednotlivých zařízení v počtu klientů bylo vázáno ke dni 20. 6. 2012. Sběr dat byl součástí projektu NETAD (CZ. 1.07/2.4.00/17.0111), spolufinancovaného z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Informace jsme doplnili vlastní analýzou výročních zpráv a projektů poskytovatelů substituční léčby, které jsou veřejně přístupné v elektronické nebo tištěné podobě a obsahují informace o realizovaných projektech a studiích. Údaje dokresluje i analýza výzkumného potenciálu jednoho z partnerů projektu, poskytovatele adiktologických služeb, Sdružení Podané ruce, o.s..

Získaná data a jejich analýza budou sloužit v projektu NETAD pro tvorbu databáze kontaktů elektronického systému CEKS a Oborové grantové kanceláře (OGK), k mapování aktuálních počtů a kapacit konkrétních zařízení v dané adiktologické subsíti a ke sledování jejich připravenosti a zájmu o účast ve výzkumu a ochotě podílet se na odborných stážích a praxích pracovníků v síti adiktologických služeb (Pavlas Martanová, Vopravil, 2013).

K zapojení do SAS 2012 bylo osloveno 35 programů či lékařů poskytujících substituční léčbu. Data, která jsou v následujícím textu prezentována, byla získána pouze od 6 poskytovatelů (*Tabulka 1*), kteří své služby v průzkumu identifikovali jako substituční léčbu.

Tabulka 2 popisuje zájem oslovených zařízení o zařazení do Centrálního elektronického komunikačního systému (CEKS) vytvořeného v rámci projektu NETAD.

Zájem poskytovatelů substituční léčby sdílet informace a spolupracovat v rámci projektu NETAD je zřejmý. Všichni účastníci, kteří se SAS 2012 zúčastnili, projevili zájem být součástí CEKS a využívat služby nové elektronické komunikační platformy.

Tabulka 3 mapuje zájem oslovených zařízení o spolupráci s Oborovou grantovou kancelář (OGK) vytvořenou v rámci projektu NETAD.

Shodně jako u CEKS projevily zájem o spolupráci s OGK všechny programy substituční léčby zapojené do SAS 2012. Většina oslovených zařízení projevila zájem a ochotu participovat ve výzkumu a podílet se na odborných stážích a praxích pracovníků v síti adiktologických služeb substituční léčby. Zájem o stáže a praxe je podrobně zmapován v samostatné studii realizované v rámci projektu NETAD (Pavlas Martanová, V., Vopravil, J. (2013). Mapování kapacit stáží a praxí v projektu NETAD. Dílčí výsledky ze Sčítání adiktologických služeb. Pracovní materiál. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze.)

Dále jsme analyzovali potenciál poskytovatelů substituční léčby v oblasti rozvojových a vzdělávacích projektů a samostatně o preferovaných formách a oblastech výzkumu, zjištění jsou prezentována v souhrnné *tabulce 4*.

O rozvojové a vzdělávací projekty projevilo zájem všech 6 zařízení poskytujících substituční léčbu, která se do sčítání služeb za-

pojila (viz *tabulka 4*). Jedná se o zařízení z krajů Praha, Jihočeského, Jihomoravského, Královéhradeckého a Plzeňského. Účast ve výzkumu odmítlo pouze jedno zařízení, a to z Jihomoravského kraje. Největší zájem byl projevěn o výzkum epidemiologický, konkrétně 3 zařízení z krajů Jihomoravského, Královéhradeckého a Plzeňského. O farmakologický a klinický výzkum by stálo jedno zařízení z Královéhradeckého kraje. Ekonomický výzkum zaujal dvě zařízení, z Plzeňského a opět Královéhradeckého kraje.

Běžnou součástí provozní praxe (*tabulka 5*) všech šesti zařízení substituční léčby je povinné další vzdělávání pracovníků a týmové hodnocení nebo porady o konkrétních klientských případech. Pravidelné testování klientů na přítomnost drog neprovádí pouze jedno zařízení z Jihomoravského kraje. Individuální supervizi pro své zaměstnance zajišťují čtyři zařízení, tato nabídka nefunguje v jednom zařízení v Jihomoravském kraji a v kraji Královéhradeckém. Zařízení z Královéhradeckého kraje neposkytuje svým zaměstnancům dokonce ani týmovou supervizi. Po propuštění z léčby sleduje i nadále své klienty pouze jediné zařízení, a to z Plzeňského kraje. Všechna zařízení, vyjma toho z Plzeňského kraje, pravidelně vyhodnocují způsob využití a efektivitu poskytnutých služeb. Čtyři zařízení pak také pravidelně mapují spokojenost klientů pomocí průzkumů, a to zařízení z krajů Praha, Jihočeského, Jihomoravského a Královéhradeckého.

● ANALÝZA MOŽNOSTÍ A MEZÍ ČLENŮ SÍTĚ PRO REALIZACI VĚDY A VÝZKUMU

a/ Dříve řešené výzkumné projekty

Na webových stránkách jednotlivých zařízení nabízejících substituční léčbu metadonem či buprenorfinem (ať již zapojených do Sčítání adiktologických služeb či z databáze vzniklé v rámci projektu NETAD) nejsou uvedeny žádné informace o projektech realizovaných na téma týkající se této formy léčby závislosti na opioidech.

Některé z organizací sice uvádějí jako zdroj financování provozu substitučního programu např. dotace RVKPP, kraje či ministerstva (práce a sociálních věcí či zdravotnictví), nicméně konkrétní informace nejsou dohledatelné, není tedy zřejmé, zda se jedná o podávané projekty či standardní žádosti o dotace.

Databáze zařízení poskytujících substituční léčbu je navíc z velké části tvořena praktickými lékaři či psychiatrickými ambulancemi, které samostatně projekty nepodávají, především z důvodu, že jejich činnost je hrazena jinou formou (platby zdravotních pojišťoven v rámci zdravotnického systému).

Podrobnější analýza výzkumného potenciálu byla pilotně provedena v zařízeních Sdružení Podané ruce, o.s., která poskytují uživatelům opioidů substituční léčbu metadonem či buprenorfinem, tj. v Psychoterapeutickém sanatoriu Elysium a v Psychiatrické AT ordinaci.

Zkušenosti těchto zařízení s (výzkumnými) projekty spočívaly především ve sběru dat pro účely zpracování průběžných a závěrečných zpráv pro donátory, v umožnění sběru dat studentům v zařízení, dále pro vlastní potřebu realizovala šetření formou rozhovorů nebo dotazníků mezi klienty. Účastní se komunitního plánování na městské i krajské úrovni a mají za sebou také účast v dotazníkovém šetření společnosti Augur na zakázku Jihomoravského kraje.

Aktuálně nejsou zařízení zapojena v žádném projektu ani grantu ani nerealizují vlastní výzkumy, avšak projevila zájem o ak-

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEKTOVÁ PŘÍLOHA NETAD

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Tabulka 2

Zájem zařízení o zařazení do CEKS (SAS 2012)

	detoxifikace		terénní pro-gram		kontaktní a poradenské služby		ambulantní léčba		stacionární programy		krátkodobá a střednědobá ústavní léčba		rezidenční péče v tera-peutických komunitách		doléčovací programy		substituční léčba		Celkem	
	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%	Ano	%
Hlavní město Praha	3	75,0	4	100,0	6	100,0	17	68,0	1	100,0	2	100,0	0		2	66,7	1	100,0	36	78,3
Jihočeský kraj	1	100,0	3	100,0	5	100,0	3	100,0	0		0	0,0	2	100	1	100,0	1	100,0	16	94,1
Jihomoravský kraj	1	100,0	0	0,0	9	90,0	10	76,9	0		0		2	100	2	100,0	2	100,0	26	83,9
Karlovarský kraj	0		1	100,0	2	100,0	2	66,7	0		0		0		0		0		5	83,3
Kraj Vysočina	3	100,0	0		3	100,0	2	50,0	0		1	50,0	0		1	100,0	0		10	76,9
Královéhradecký kraj	1	100,0	1	100,0	1	100,0	5	100,0	0		1	100,0	0		0		1	100,0	10	100,0
Liberecký kraj	1	100,0	1	100,0	2	100,0	3	75,0	0		0		1	100	0		0		8	88,9
Moravskoslezský kraj	1	33,3	3	100,0	8	100,0	9	81,8	1	100,0	0		1	100	2	100,0	0		25	86,7
Olomoucký kraj	0		2	100,0	5	100,0	4	57,1	0		1	100,0	1	100	2	100,0	0		15	83,3
Pardubický kraj	0		1	100,0	1	100,0	3	75,0	0		0		0		0		0		5	83,3
Plzeňský kraj	1	100,0	2	100,0	2	100,0	1	33,3	0		0		1	100	2	100,0	1	100,0	10	83,3
Středočeský kraj	1	100,0	3	100,0	5	100,0	8	66,7	0		1	100,0	1	100	1	100,0	0		20	83,3
Ústecký kraj	1	100,0	2	100,0	9	100,0	1	50,0	0		0		1	100	3	100,0	0		17	94,4
Zlínský kraj	1	100,0	2	100,0	4	100,0	4	50,0	0		0		0		0		0		11	73,3
Celkem	15	83,3	25	96,2	62	98,4	72	69,2	2	100,0	6	75,0	10	100	16	94,1	6	100,0	214	84,3

Tabulka 3

Zájem zařízení o zařazení do OGK

	Detoxifikace		terénní pro-gram		kontaktní a po-radenské služby		ambulantní léčba		stacionární programy		krátkodobá a střednědobá ústavní léčba		rezidenční péče v tera-peutických komunitách		doléčovací programy		substituční léčba		Celkem	
	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	An	%
Ph	3	75,0	4	100,0	6	100,0	15	60,0	1	100,0	1	50,0	0		2	66,7	1	100,0	33	71,7
JČ	1	100,0	3	100,0	5	100,0	1	33,3	0		1	100,0	2	100	1	100,0	1	100,0	15	88,2
JM	1	100,0	0	0,0	9	90,0	9	69,2	0		0		2	100	2	100,0	2	100,0	25	80,6
KV	0		0	0,0	2	100,0	2	66,7	0		0		0		0		0		4	66,7
VY	3	100,0	0		3	100,0	2	50,0	0		2	100,0	0		1	100,0	0		11	84,6
KH	1	100,0	1	100,0	1	100,0	5	100,0	0		1	100,0	0		0		1	100,0	10	100,0
LB	1	100,0	1	100,0	2	100,0	2	50,0	0		0		1	100	0		0		7	77,8
MS	1	33,3	3	100,0	8	100,0	7	63,6	1	100,0	0		1	100	2	100,0	0		23	80,0
OL	0		2	100,0	5	100,0	4	57,1	0		1	100,0	1	100	2	100,0	0		15	83,3
PA	0		1	100,0	1	100,0	2	50,0	0		0		0		0		0		4	66,7
PZ	1	100,0	2	100,0	2	100,0	1	33,3	0		0		1	100	2	100,0	1	100,0	10	83,3
SČ	1	100,0	3	100,0	5	100,0	7	58,3	0		1	100,0	1	100	1	100,0	0		19	79,2
ÚS	1	100,0	2	100,0	9	100,0	1	50,0	0		0		1	100	3	100,0	0		17	94,4
ZL	1	100,0	2	100,0	4	100,0	2	25,0	0		0		0		0		0		9	60,0
Cel	15	83,3	24	92,3	62	98,4	60	57,7	2	100,0	7	87,5	10	100	16	94,1	6	100,0	202	79,6

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

tivní zapojení do výzkumné aktivity a jsou ochotna případně poskytnout data.

Následující informace vycházejí z této podrobnější analýzy zařízení substituční léčby partnerů projektu NETAD Sdružení Podané ruce, o.s..

b/ Aktuální témata a zájem v oboru dané služby s potenciálem k výzkumu

Zařízení ze Sdružení Podané ruce, o.s. projevila zájem o některá témata vhodná k výzkumu, a to týkající se provádění substituční léčby, nových preparátů, schémat dávkování. Dále je zajímavá vhodnost a účinnost různých přístupů k terapeutické práci s klienty, craving, prevence relapsu, sociální začleňování (zaměstnání, bydlení) a problematika duálních diagnóz a jejich psychofarmakoterapie.

c/ Zájem o stáže

Možnost dlouhodobějších stáží v uvedených dvou zařízení nefunguje, lze pouze krátkodobě v řádech dnů, a výhradně v podobě pasivní účasti stážisty. Minimální věk pro vstup do zařízení na stáž činí 18 let (platí pro studenty i pracovníky z praxe).

d/ Zájem o sdílení a poskytnutí dat pro výzkumné účely

Do Sčítání adiktologických služeb v roce 2012 se zapojilo pouze 6 zařízení nabízejících substituční léčbu osobám závislým na opioidech. Tato zařízení současně projevila zájem o spolupráci a o zapojení do výzkumné činnosti. Zařízení mají zájem o sdílení dat pro výzkumné účely, nicméně pouze za podmínky nezasahování do přímé práce s klienty. Poskytnutí dat je navíc vázáno na informovaný souhlas klientů.

e/ Formy výzkumu, o které mají zařízení zájem

Zařízení projevila zájem o jakoukoliv formu výzkumu, v závislosti na jeho cílech a metodách.

f/ Rizika sítě v oblasti výzkumu

Jako rizika sítě v oblasti výzkumu byly identifikovány konflikt zájmů klientů a narušení léčby, omezená kapacita týmu věnovat se dalším úkolům nad rámec své běžné práce a také nezbytnost vyžadovat informovaný souhlas klientů s poskytnutím dat.

Pro výzkum, respektive pro sběr dat, mají zařízení dostačující technické zázemí, konkrétně běžně vybavené PC, scannery, tiskárny a připojení na internet.

g/ Vzdělání ve výzkumné problematice

Týmy zařízení tvoří zdravotní sestry s dlouholetou praxí v léčbě závislosti, jedna z nich s kvalifikací adiktologa, dále sociální pracovník s vysokoškolským vzděláním a atestovaný psychiatr. Všichni pracovníci jsou převážně vysokoškolsky vzdělaní, typicky se zdravotnickým či sociálním zaměřením. Nikdo z nich však nemá specializované vzdělání zaměřené na výzkumnou činnost.

AMALIE PAVLOVSKÁ,
VERONIKA PAVLAS MARTANOVÁ,
JIŘÍ VOPRAVIL

*Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze
Apolinářská 4
128 00 Praha 2
E-mail: pavlovaska@adiktologie.cz*

LITERATURA

- Pavlas Martanová, V., Vopravil, J. (2013) Mapování kapacit stáží a praxí v projektu NETAD. Dílčí výsledky ze Sčítání adiktologických služeb. Pracovní materiál. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze.
- Pavlas Martanová, V., Vopravil, J. (2013) Sčítání adiktologických služeb 2012. Zpráva projektu NETAD, pracovní materiál. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze.
- Nechanská, B. (2012) Sčítání adiktologických služeb 2012. Praha: SZU.
- Sčítání adiktologických služeb 2012. (2012). Praha: Úřad vlády ČR a ÚZIS.

Projektová příloha

Sítování vědecko-výzkumných kapacit a cílený rozvoj spolupráce mezi vysokými školami, veřejnou správou, soukromým a neziskovým sektorem v adiktologii (NETAD)

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/2.4.00/17.0111

Období realizace: od 07/2011 do 06/2014

Realizátor: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie (www.adiktologie.cz)

Partneři:

A.N.O., ASOCIACE NESTÁTŇNÍCH ORGANIZACÍ
(www.asociace.org)

Sdružení Podané ruce, o. s. (www.podaneruce.cz)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEKTOVÁ PŘÍLOHA NETAD

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Tabulka 4

Výzkum a projekty v substituční léčbě

	Zájem o rozvojové a vzdělávací projekty		Zájem o účast ve výzkumu		Zajímavé formy a témata výzkumu			
	ano	ne	ano	ne	epidemiologický	farmakologický	ekonomický	klinický
Hlavní město Praha	1	0	1	0	0	0	0	0
Jihočeský kraj	1	0	1	0	0	0	0	0
Jihomoravský kraj	2	0	1	1	1	0	0	0
Karlovarský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Kraj Vysočina	0	0	0	0	0	0	0	0
Královéhradecký kraj	1	0	1	0	1	1	1	1
Liberecký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Moravskoslezský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Olomoucký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Pardubický kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Plzeňský kraj	1	0	1	0	1	0	1	0
Středočeský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Ústecký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Zlínský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	6	0	5	1	3	1	2	1

Tabulka 5

Běžné součásti provozní praxe v programech substituční léčby

	povinné další vzdělávání pracovníků	pravidelné testování klientů na přítomnost drog	individuální supervize	týmová supervize	týmové hodnocení nebo porady o konkrétních případech	návazné sledování výsledů po propuštění z léčby	pravidelné vyhodnocování způsobu využití a efektivity poskytnutých služeb	pravidelné průzkumy mapující spokojenost klientů
Hlavní město Praha	1	1	1	1	1	0	1	1
Jihočeský kraj	1	1	1	1	1	0	1	1
Jihomoravský kraj	2	1	1	2	2	0	2	1
Karlovarský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Kraj Vysočina	0	0	0	0	0	0	0	0
Královéhradecký kraj	1	1	0	0	1	0	1	1
Liberecký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Moravskoslezský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Olomoucký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Pardubický kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Plzeňský kraj	1	1	1	1	1	1	0	0
Středočeský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Ústecký kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Zlínský kraj	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	6	5	4	5	6	1	5	4